

УДК 340.130.53; 340.130.563

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.39.212975>

Г. С. Фединак, канд. юрид. наук, доцент
Львівський національний університет імені І. Франка
Кафедра міжнародного права
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна

ЯКІСТЬ СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ПРИВАТНОПРАВОВІ ВІДНОСИНИ

Законодавство України, яке регулює цивілістичні відносини, має романо-германську основу. У статті розглядаються питання якості джерел сучасного законодавства України. Звернено увагу на питання якості цивільного законодавства та законодавства, яке регулює приватноправові відносини з іноземним елементом. Дається визначення поняття якості законодавства. Визначаються деякі критерії якості законодавства. Висновки статті спрямовані на удосконалення законодавства України. Констатується, що результатом правотворчого процесу має бути якісне законодавство. Тексти правових актів повинні бути достовірними. Мова нормативно-правових актів має відповідати принципу науковості. Термінологія має бути загальнодоступною.

Ключові слова: римське право, якість права, нормативно-правовий акт, цивільне законодавство, приватноправові відносини, іноземний елемент.

Постановка проблеми. Законодавство в усіх державах, у тому числі в Україні, має відповідати певним критеріям для того, щоб воно належно виконувало покладені на нього функції. Один з таких критеріїв – його якість. Оновлення законодавства України за останній рік з точки зору його якості іноді викликає сумнів. Саме ж поняття «якість» стосовно законодавства є багатограним. Тому тут хочеться звернути увагу на це поняття, а також на окремі критерії якості нормативно-правових актів. Серед них достовірність актів права та мова викладу актів законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з проблемами правотворчості, а відтак якості законодавства з різних галузей права, завжди були предметом розгляду в науковій літературі. Це, наприклад, праці дослідників з України С. В. Плавич, Є. П. Євграфової [1; 2], Росії – А. Б. Венгорова [3] та інших. Проте в час активної законотворчості в сучасній Україні хочеться ще раз звернути увагу на якість її законодавства, зокрема, того, що регулює цивілістичні відносини, у тому числі з іноземним елементом.

Метою написання статті є з'ясування можливості якісного формулювання законодавства, що діє чи буде діяти в Україні; можливості правильного використання термінології у нормативно-правових актах.

Виклад основного матеріалу. Правова система України належить до романо-германської правової «сім'ї». Це одна з найстаріших правових систем, яка бере початок з давньоримського права, зокрема, зі зводу законів Дванадцяти Таблиць (451-450 р. до н. е.), що становили собою записи звичаєвого права (близько 120 звичаїв). Вказане джерело права, як і інші, наприклад, створені в період правління імператора Візантії Юстиніана I (482-483 р. н. е.), стали зразком для формування правових джерел у державах Європи в XI-XII століттях. Кодифікація римського права, проведена за його ініціативою, відома юристам як *Corpus Juris Sivilis*, стала основою сучасного права держав, зокрема, приватного права Європи, наприклад, німецького Цивільного уложення, французького Цивільного кодексу та інших актів [4, с. 488-489; 5; 6].

Цивільне законодавство України також побудоване на правових засадах романо-германської правової «сім'ї». Сьогодні, в час активного оновлення цього законодавства в Україні, все частіше постає питання про якість такого оновлення.

Питання якості законодавства будь-якої галузі права є багатограним і не може бути предметом розгляду в одній, невеликій за обсягом статті. Проте тут обов'язково

слід звернути увагу на поняття якості закону. Відомий вчений С. В. Поленіна, праці якої стали класичними для юристів багатьох держав, вважає, що якість закону – поняття, насамперед, юридичне. Вона розглядає якість закону з точки зору юридичної характеристики, соціальних параметрів та політичних аспектів. Науковець вказує наступне: характеризуючи якість закону в юридичному аспекті, необхідно висувати певні вимоги до змісту правової регламентації та форми його закріплення і об'єктивування. Дослідник звертає увагу на те, що якісними повинні бути нормативні приписи, окремі закони, галузі законодавства, системи законодавства в цілому [7, с. 12-13].

На думку С. В. Поленіної, закон є якісним, якщо він відповідає суспільним потребам, реально регулює суспільні відносини відповідно до мети прийняття закону [7, с. 12].

З юридичної точки зору, за С. В. Поленіною, якість норм полягає в тому, що вони повинні становити собою юридичні приписи. Стосовно окремого закону, вимоги, що ставляться до його якості, посилюються ще й тим, що закон повинен бути логічно узгодженим. Стосовно галузей законодавства – це також ще й вимоги про внутрішню узгодженість цих галузей, відсутність прогалин у нормативному регулюванні. На рівні системи норм законодавства, крім вказаних, це ще й вимога відповідності законів Конституції, а підзаконних актів – нормам законів, а також вимога раціональної внутрішньої організації системи законодавства [7, с. 13-15]. Викладені положення стосовно якості законодавства поділяють й інші вчені, зокрема, видатний науковець А. С. Піголкін [8, с. 12-20]. Зазначені положення, висловлені видатними вченими багато років тому, не втратили й сьогодні своєї актуальності та будуть актуальними стільки часу, скільки існуватиме правотворчість.

Поняття «якість» означає ступінь цінності, придатності чогось. Тому поняття «якість законодавства» можна сформулювати таким чином: якість законодавства – це внутрішня властивість, яка виявляється у відображенні об'єктивних закономірностей суспільних відносин, що зумовлює здатність закону реально з найменшими затратами виконувати поставлені перед ним завдання. Вказане стосується й цивільного законодавства та законодавства, яке регулює приватноправові відносини з іноземним елементом.

Оцінювати якість цивільного законодавства можна, беручи до уваги різні критерії. Одним з них, на нашу думку, є достовірність інформації, що містить акт. Оскільки Україна орієнтує своє законодавство на відповідність його норм праву Європейського Союзу, то вимога про достовірність інформації, що міститься в акті іноземної держави чи групи держав, є безспірною. До того ж низка актів ЄС є обов'язковою для України відповідно до Угоди про Асоціацію з ЄС. Йдеться, зокрема, про Рамкову Директиву № 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 19 листопада 2008 р. «Про відходи та скасування окремих директив»; Директиву Ради №1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. «Про захоронення відходів» зі змінами й доповненнями, внесеними Регламентом ЄС 1882/2003; Директиву № 94/62/ЄС Європейського парламенту та Ради від 20 грудня 1994 р. «Про упаковку та відходи упаковки»; Директиву №2012/19/ЄС Європейського парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. «Про відходи електричного та електронного обладнання ВЕЕО»; Директиву № 2006/66/ЄС Європейського парламенту та Ради від 6 вересня 2006 р. «Про батарейки і акумулятори та відпрацьовані батарейки і акумулятори». Ці акти мають значення для регулювання різних правових відносин, у тому числі приватноправових, зокрема, в питаннях про відповідальність виробника. Так у деяких з них йдеться про запровадження в Україні принципу розширеної відповідальності виробника.

Текст вказаних та інших актів Європейського Союзу має бути викладено українською мовою. Якість викладу тексту, в даному випадку – перекладу з іноземної мови, має бути належною, а переклад точним. Тим більше у випадку, якщо текст акту розміщений на сайті законодавчого органу держави. Цей текст повинен бути ідентичний тексту офіційного нормативного документу. Проте практика вищого законодавчого органу України не завжди підтверджує вказане. Так, на сайті Верховної Ради України

міститься нова редакція Директиви № 2014/60/ЄС Європейського парламенту і Ради від 15 травня 2014 р. «Про повернення предметів культури, незаконно вивезених з території держави-члена, та про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 1024/2012». Перше речення, яке передує назві та тексту Директиви, є таким: «Цей документ слугує суто засобом документування, і установи не несуть жодної відповідальності за його зміст» [9]. Виникає низка запитань, серед яких такі: якщо законодавчий орган, який гармонізує законодавство України з законодавством ЄС, не несе «жодної відповідальності за його зміст», то який орган чи установа відповідатиме, та про який вид відповідальності йдеться у разі використання неналежно викладеного (не точно перекладеного) іноземного нормативно-правового акту? Яку норму права України слід застосовувати до вирішення вказаного питання: п. 3 чи п. 10 Положення про веб-ресурси Верховної Ради України, затверджене Розпорядженням Голови Верховної Ради України 19 травня 2015 р. № 699. Відповідно до п. 3 Положення веб-ресурси Верховної Ради України є офіційним джерелом інформації Верховної Ради України, що забезпечують висвітлення діяльності Верховної Ради України, парламентських органів та Апарату Верховної Ради України, сприяють обміну інформацією з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, інформаційній взаємодії з урядовими та неурядовими організаціями інших країн, з громадськістю. Відповідно до п. 10 цього ж акту відповідальність за зміст інформації, що висвітлюється на веб-ресурсах Верховної Ради України, несе підрозділ, який її оприлюднює [10]. Водночас, на головній сторінці розділу «Законодавство України» веб-сайту Верховної Ради України міститься застереження про те, що база даних «Законодавство України» «має інформаційний характер і не є офіційним друкованим (підкреслено на сайті) виданням». Далі вказано, що ця база використовується згідно з Положенням про веб-ресурси Верховної Ради України [11].

Вважаємо, що така позиція законодавчого органу будь-якої держави, в тому числі й України, є неприпустимою з точки зору якісного викладу актів. Адже акт розміщується з метою його використання суб'єктами права, а текст неналежного змісту може призвести до юридичних помилок. Таким чином навряд чи можна досягти внутрішньої узгодженості правових норм України, створених з метою гармонізації її національного законодавства з правом ЄС.

Сьогодні, коли реалізується проект так званої держави у смартфоні, який час від часу анонсується вищими посадовими особами України, вирішення вказаних питань привертає особливу увагу.

Якість законодавства, у тому числі того, що регулює цивілістичні відносини, залежить від термінології, якою воно викладено. Для того, щоб цивільне та інше законодавство однаково сприймалося суб'єктами права, які звертаються до нього, термінологія нормативно-правових актів повинна бути доступною для розуміння кожним. Загальнодоступність мови можна досягти, використовуючи загальнозживані слова, уникаючи іноземних термінів, архаїзмів, неологізмів, незрозумілих словосполучень. Слід уникати надто розпливчатої та надто об'ємної термінології. Так, наприклад, невиправданим є використання у законодавстві України терміна «андеррайтинг» (ст. 4 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 р.) [12]. Саме в новій редакції зазначеної статті, яка запропонована Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» від 12 вересня 2019 р., і був вказаний термін [13].

Слід замінити українським еквівалентом термін «верифікація» у нормах законодавства, яке стосується державних виплат. Йдеться, зокрема, про Закон України «Про верифікацію та моніторинг державних виплат» від 3 грудня 2019 р. [14]. Вказаний термін, як усталений, використовується юристами у разі, якщо йдеться про інші приватноправові відносини, ускладнені іноземним елементом.

Незрозумілим не тільки для пересічних громадян, але й для юристів, термін «камеральний», використаний у словосполученні «камеральна перевірка» (п. 9 Порядку

здійснення Міністерством юстиції контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2016 р. № 990 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1125) [15]. Заміна цієї термінології на зрозумілу всім українську термінологію призвела б до створення доступного для розуміння законодавства України.

Доцільно замінити іншомовний термін «волонтер» на український еквівалент «доброволець» у законодавстві України, наприклад, в Указі Президента України «Про Уповноваженого Президента України з питань волонтерської діяльності» від 4 грудня 2019 р. [16].

Не витримує критики з точки зору використання наукової термінології законопроект № 2258 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентним тролінгом», починаючи з його назви, який розглядався Верховною Радою України 4 лютого 2020 р., та можливість прийняття якого неодноразово оприлюднювалося у засобах масової інформації (телебачення, Інтернет).

Висновки і пропозиції. Результатом правотворчого процесу у будь-якій державі, у тому числі і в Україні, має бути якісне законодавство. Якість цивільного та іншого законодавства – це внутрішня властивість, яка виявляється у відображенні об'єктивних закономірностей суспільних відносин, що зумовлює здатність закону реально з найменшими затратами виконувати поставлені перед ним завдання.

1. Право держави, що має якісну романську основу, а таким є право України, повинно бути якісним, у тому числі й на сучасному етапі її розвитку. Особливо важливою вимога до якості законодавства є у разі його гармонізації з правом Європейського Союзу, коли йдеться про застосування та території України актів європейських співтовариств.
2. Достовірність текстів правових актів не має викликати жодних сумнівів у осіб, які звертаються до цих актів. Попередження законодавчого органу України про відсутність відповідальності установ за акти, розміщені у офіційних джерелах цього органу, щонайменше, видається неправильним.
3. Нормативно-правові акти повинні бути викладені таким чином, щоб вони однаково сприймалися особами, що звернуться до нього. Тому мова актів цивільного законодавства та нормативно-правових актів, що є джерелом регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом, повинна відповідати принципам науковості та загальнодоступності.
4. Принцип науковості мови нормативно-правових актів повністю виключає сленг.
5. Загальнодоступності мови можна досягти, використовуючи загальнозживані слова, уникаючи іноземних термінів, архаїзмів, неологізмів, незрозумілих словосполучень. Слід звернути особливу увагу на те, що внесення змін до існуючого законодавства України, не означає його оновлення у разі доповнення акту іншомовними термінами. Слід уникати надто розпливчатої та надто об'ємної термінології.

Список використаної літератури

1. Плавич С. В. Правотворення, правотворчість та законотворчість: проблема співвідношення. Держава і право: 36 наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 35. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2007. С. 88-94.
2. Євграфова Є. П. Об'єктивність права: теоретико-прикладні засади: Дис. ... д. ю. н. Є. П. Євграфова. К., 2016. 180 с.
3. Венгеров А. Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. М., 2000. 503 с.
4. Підпригора О. А. Законы XII Таблиць (Leges duodecim tabularum). Юридична енциклопедія : В 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2. С. 488-489.
5. Успенский К. Н. Очерки по истории Византии. М., 2017. Ч. 1.
6. Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения. М., 1989. 448 с.
7. Поленина С. В. Качество закона и совершенствование правотворчества. Советское государство и право. 1987. № 7. С. 12-16.

8. Пиголкин А. С. Совершенствование советского законодательства на современном этапе. Советское государство и право. 1988. № 1. С. 12-20.
9. Про повернення предметів культури, незаконно вивезених з території держави-члена, та про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 1024/2012: Директива № 2014/60/ЄС Європейського парламенту і Ради від 15 травня 2014 р. URL:: zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003_14.
10. Про веб-ресурси Верховної Ради України: Положення, затверджене Розпорядженням Голови Верховної Ради України 19 травня 2015 р. № 699. URL::: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/uk-en/index>.
11. Головна сторінка розділу «Законодавство України» веб-сайту Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/uk-en/index>.
12. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30 жовтня 1996 р. № 448/96 ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 51. Ст. 292.
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 вересня 2019 р. № 2664-III. Урядовий кур'єр. 2019. 13 листопада.
14. Про верифікацію та моніторинг державних виплат: Закон України від 3 грудня 2019 р. № 324-IX. URL: zakon.rada.gov.ua.
15. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2016 р. № 990 та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2018 р. № 860: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1125. Урядовий кур'єр. 2019. 31 грудня.
16. Про Уповноваженого Президента України з питань волонтерської діяльності: Указ Президента України від 4 грудня 2019 р. Урядовий кур'єр. 2019. 6 грудня.

References

1. Plavich S. V. (2007) Pravotvorenniya, pravotvorchist` ta zakonotvorchist` : problema spivvidnoshennya. State and Law. Collection of scientific works. Legal and political sciences. Producing 35. K.: V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. P. 88-94. [in Ukrainian].
2. Yevgrafova Ye. P. (2016) Objectivity of law: theoretical and practical foundations. Doctor's thesis. Kyiv: V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, 180 p. [in Ukrainian].
3. Vengerov A. B. (2000) Theory of the state and law: Textbook for legal institutions of higher learning. M., 503 p. [in Russian].
4. Pydopygora O. A. (1998) Laws of XII of Tables (Leges of duodecim tabularum). The Legal Encyclopaedia : In 6 v. Ed. t. : Yu. S. Shemshuchenko (goal. ed. t.) and other. K.: «The Ukr. Ensykl.», V. 2. P. 488-489 [in Ukrainian].
5. Uspencky K. N. (2017) Essays on history of Byzantium. M., Part 1. [in Russian].
6. Bartoshek M. (1989) The Roman law: concepts, terms, determinations. M., 448 p. [in Russian].
7. Polynyna S. V. (1987) Quality of law and perfection of lawmaking. The Soviet State and Law. № 7. P. 12-16 [in Russian].
8. Pygolkyn A. S. (1988) Perfection of soviet legislation on the modern stage. The Soviet State and Law. № 1. P. 12-20 [in Russian].
9. About the return of objects there are cultures that is illegally taken out from territory of state-member and about making alteration to Regulation (EU) № 1024/2012: Regulation (EU) №2014/60 of the European Parliament and of the Council of 15 May, 2014. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003_14 [in Ukrainian].
10. Position about the web-resources of Supreme Soviet of Ukraine, that is ratified by Order of Chairman of Supreme Soviet of Ukraine № 699. (2015, May, 19) URL: zakon.rada.gov.ua/laws/main/uk-en/index [in Ukrainian].
11. A main page of division is "Legislation of Ukraine" of web site of Supreme Soviet of Ukraine. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/main/uk-en/index [in Ukrainian].
12. On government control of market of equities in Ukraine (1996, October, 30) Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 51. 292. Kyiv: Parlam. vyd-vo. [in Ukrainian].
13. On making alteration to some legislative acts of Ukraine in relation to the improvement of functions from government control of markets of financial services (2019, 12 September). Uriadovyi kurier. 2019. November, 13. [in Ukrainian].
14. About verification and monitoring of state payments: 2019, December, 3. URL: zakon.rada.gov.ua [in Ukrainian].
15. About making alteration in Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from December, 21, 2016, № 990 and at knowledge losing force Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from Octobers", 24, 2018, № 860: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from Decembers, 4, 2019. Uriadovyi kurier. – 2019. December 31. [in Ukrainian].
16. About the Authorized Agent of President of Ukraine on questions of volunteer activity: Decree of President of Ukraine from December, 4, 2019. Uriadovyi kurier. 2019. December, 6. [in Ukrainian].

Г. С. Фединяк, канд. юрид. наук, доцент
Львовский национальный университет имени И. Франко
Кафедра международного права
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина

КАЧЕСТВО СОВРЕМЕННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ЧАСТНОПРАВОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ

Резюме

Законодательство Украины, регулирующее гражданские отношения, имеет романо-германскую основу. В частности, свод законов Двенадцати Таблиц (451-450 г. до н. э.), а также другие источники права, созданные, например, в период правления императора Византии Юстиниана I (482-483 г. н. э.), стали образцом для формирования правовых источников в европейских государствах в XI-XII веках. Кодификация римского права *Corpus Juris Civilis* стала основой современного частного права государств Европы, в том числе немецкого Гражданского уложения, французского Гражданского кодекса. Гражданское законодательство Украины также заимствовало указанную качественную правовую основу.

В статье рассматриваются вопросы качества источников современного законодательства Украины. Обращено внимание на понятие качества гражданского законодательства и законодательства, регулирующего гражданские отношения с иностранным элементом. Ссылаясь на классические научные источники, автор предлагает определение качества законодательства. В статье анализируются некоторые критерии качества гражданского законодательства.

Выводы статьи направлены на усовершенствование законодательства Украины. Несомненно, результатом правотворческого процесса должно быть качественное законодательство, направленное на надлежащее регулирование правоотношений. Тексты правовых актов должны быть достоверными. Язык нормативно-правовых актов должен отвечать принципу научности. Терминология должна быть общедоступной.

Ключевые слова: римское право, качество права, нормативно-правовой акт, гражданское законодательство, гражданские отношения, иностранный элемент.

H. S. Phedinyak, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
I. Franko National University of Lviv
the Department of International Law
Universitetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine

QUALITY OF MODERN LEGISLATION OF UKRAINE, THAT REGULATES PRIVATE RELATIONSHIPS

Summary

Legislation of Ukraine, that regulates private relations, has Romanic basis. Historically, the civil law dates to 451-450 B. C. the traditional date when Rome adopted its Twelve Tables (a code of laws applicable to Romans). However, the most significant event in the development of the civil law historically, was the compilation and codification (that is, the selection, arrangement, and simplification) of all Roman law done under the direction of Byzantine Emperor Justinian (483-483 A. D.). This code, known as the *Corpus Juris Civilis*, was compiled between 528 and 534 A. D. It was important, because it preserved in written form the ancient legal system. When Roman overran the Western Empire, they law was displaced to some extent was by the rules of the Germanic tribes. Besides, Germanic tribal law, recognized the principle of personal law, so the former Roman subjects and their descendants were allowed to follow the Roman law.

